

דף שבועי

בס"ד

פרשת חיי שרה, תשפ"ז, מספר 1691

הכתר המשולש של מערת המכפלה נעם ארנון

בין הבתרים, שהתקיימה בחברון. שם נאמר: "וַיֹּאמֶר אֵלָיו קָחָה לִי עֵגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאֵיל מְשֻׁלֶּשׁ וְתֹר וְגֹזֶל" (בר' טו:ט).¹

כמובן, פירוש המילה "משולש" בפרשה זו שונה מזה המקובל בימינו. הפרשנים דנים במשמעותה כאן; האם הכוונה היא למספר הבהמות או לגילן, אך המילה מופיעה לראשונה בחברון, בברית המכוננת שכרת ה' עם אברהם.²

בחברון נכרתו עם אברהם שלוש הבריתות: ברית הארץ, ברית הזרע וברית המילה.

מערת המכפלה היא הראשונה משלושת המקומות שמציינים חז"ל, שניקנו בכסף מידי נוכרים (יחד עם חלקת השדה בשכם (בר' לג:יט) ומקום המקדש בהר המוריה (שם"ב כד:כג. ראו ב"ר עט ז).

המספר שלוש ממשיך להופיע בחברון, כאשר באלוני ממרא אשר בחברון, מופיעים שלושת המלאכים אל אברהם: "וַיֵּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּשָׂא וַיֵּרָץ לִקְרָאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתָּחוּ אַרְצָה" (בר' יח:ב).

שלושת השמות הראשונים והיסודיים של עמנו הופיעו לראשונה בחברון; אברהם ושרה (שנקראו לפני כן אברם ושרי) ויצחק.

שלושת האבות, שמקום ישיבתם העיקרי בארץ היה חברון, תיקנו את שלוש התפילות הנהוגות בכל

בחסדי ה', הוכתרה לאחרונה מערת המכפלה ב"כתר" חדש – גג מהודר למרחב התפילה. תודה וברכה שלוחה לממשלת ישראל ולכל השותפים בתכנון ובביצוע המיזם המורכב, המאפשר לקהל הרב להתפלל בתנאים נוחים, ברווחה ובהידור. כולנו מייחלים שתפילותינו יתקבלו וייענו, בזכות האבות והאימהות, ישני חברון.

הגג החדש, שתכנונו החל כבר לפני שנים רבות ע"י האדריכל ארול פקר (שתיכנן גם כמה שכונות ביישוב היהודי החדש בחברון), מורכב מכ-250 משולשים, בנויים מזכוכית מיוחדת. התכנון המיוחד גורם לכך, שבזמן התפילה ניתן להרגיש חיבור "חברוני" בין שמיים וארץ; לשאת מבט ולב לשמיים, ולהתפלל בהשראת הפסוק המחבר שמיים, ארץ ואבות:

הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קִדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבִרְךָ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֶת הָאָדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּינוּ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ (דב' כו:טו).

דגם המשולשים המיוחד מזמין אותנו להתבונן בחיבור המיוחד של המספר שלוש והמילה "משולש" לחברון ולמערת המכפלה.

ראשית, ידוע, כמובן, שהתורה מציינת שלושה זוגות שנטמנו במערה: שלושה אבות ושלוש אימהות. (הזוג הראשון [הרביעי] – אדם וחוה – אינו מוזכר בתורה אלא בדברי חז"ל), אך ראוי לבחון אם יש קשרים נוספים בין חברון למספר שלוש ולדגם המשולש.

ובכן, מעניין לדעת כי המילה "משולש" נזכרת בתורה לראשונה – בחברון. היא נזכרת בקשר לברית

* ד"ר נעם ארנון, דובר "מחדשי היישוב היהודי בחברון" ויו"ר "מדרשת חברון", כתב עבודת דוקטורט על הנושא "מערת המכפלה – האתר ותולדותיו מראשיתו עד שלהי העת העתיקה" במחלקה ללימודי א"י וארכאולוגיה באוני' בר אילן. ניתן לקריאה ברשת.

1 מקומה של ברית בין הבתרים אינו נזכר במפורש, אך זוהי המסקנה הברורה מעיון בכתוב. אברהם נפגש עם מלכי האזור – מלך סדום ומלך שלם – אֲחֵרֵי שׁוּבוֹ מֵהַפּוֹת אֶת כְּדָלְעָמֶר ב"עֵמֶק שׁוּה הוּא עֵמֶק הַמֶּלֶךְ" (בר' יד:יז), ולאחר מכן: "אַחֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", הִיָּה דָבָר ה' אֶל אַבְרָם בְּמַחְזָה לְאֹמֶר, אֵל תֵּיָרָא אַבְרָם אֲנִכִּי מִגֵּן לָךְ שְׂכָרְךָ הָרִבָּה מְאֹד" (שם טו:א). ברית בין הבתרים התרחשה אחרי שוב אברהם לחברון. זו גם דעת הפרשנות הקדומה, ראו לדוגמה ספר היובלים יד, י, וראו גם "דעת מקרא".

2 הפירוש המודרני למילה "משולש" התקבל כבר על דעת הגר"א מוילנה בספרו "איל משולש" – "על חכמת המשולשים וההנדסה" (באתר "היברו בוקס" מופיעה המהדורה משנת 1834).

הופעת מלכות דוד בחברון. אירוע זה קרה כאשר דוד קיבל בחברון (אחרי שני תאוריו הקודמים: שר צבא שאול ומלך יהודה) את תוארו השלישי והנצחי: "דוד מלך ישראל" (שמ"ב ה:ג, דה"א י"ב).

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
 כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
 יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
 עורכת לשון: רחל הכהן שיף

יום, ואנו חוגגים שלוש רגלים בשנה, המקבילים לשלושת האבות.³

גם במערת המכפלה עצמה ניצבים שלושה זוגות של ציוני מצבות הממוקמים באופן סימטרי: אברהם ושרה במרכז, יצחק ורבקה מימנם, ויעקב ולאה משמאלם. סדר זה קיים מאז בניית המבנה ע"י העם היהודי לפני כ-2,000 שנה.⁴

פרט מעניין שנוסף בדורנו: ארון הקודש המפואר במערת המכפלה (שעוצב ויוצר על ידי האומנים אברהם אברג'יל ואדיר מישרים) בנוי משלושה חומרים: הבסיס הוא מאבן, גוף הארון מעץ, והדלתות המגולפות – מנחושת. ניתן לראות בכך רמז וקישור לשלושת האבות: העץ – מזכיר את אברהם ("והוא עֵמֶד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ" – בר' יח:), הנחושת – מזכירה את המאכלת מעקדת יצחק, והאבן – מזכירה את יעקב (בחיי יעקב מופיעות כמה אבנים – "האבן אשר שמת מצבה", גלילת האבן מעל הבאר, "מִיַּדִּי אָבִיר יַעֲקֹב מִשֵּׁם רָעָה אָבִן יִשְׂרָאֵל" – בר' מט:כד).

הברית והשבועה המשולשת עם האבות מודגשת במדרש חז"ל (מדרש הגדול שמות ו, ג):

שלוש בריתות ושלוש שבועות נכרתו עם שלשה אבות על ארץ ישראל. באברהם הוא אומר: "בְּיוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אֲבָרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזָרְעֲךָ נִתְּנִי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת" (בר' טו:יח), ואומר: "ה' אֱ-לֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לִקְחֹנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאָרֶץ מוֹלַדְתִּי וְאֲשֶׁר דָּבַר לִי וְאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לִי לֵאמֹר לְזָרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת" (שם כד:ז). ביצחק הוא אומר: "כִּי לְךָ וּלְזָרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת הָאֵל וְהַקְמַתִּי אֶת הַשְּׂבָעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ" (שם כו:ג). ביעקב הוא אומר: "הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֶתֵּן שָׂכָב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְנַנָּה וּלְזָרְעֲךָ" (שם כח:יג), ואומר: "וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע" (שם כח:י) – מבארה של שבועה; וכן הוא אומר: "תִּתֵּן אֶמֶת לַיַּעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּינוּ מִיָּמֵי קֶדֶם" (מיכה ז:כ).

כעת מצטרף לכל "המשולשים" האלו גם כתר המשולשים של מערת המכפלה, אשר ניתן לראות בו מערכת מגיני דוד, המשולבים זה בזה, ומזכירים את

3 ראו: זוהר, ח"ג רנז ע"ב רעיא מהימנא; טור או"ח תל"ז: "המועדים נתקנו כנגד אבות: פסח כנגד אברהם דכתיב (בר' יח:ו) "לושי ועשי עגות", ופסח היה, שבועות כנגד יצחק - שתקיעת שופר של מתן תורה היה בשופר מאילו של יצחק, סוכות כנגד יעקב, דכתיב (בר' לג:יז) "ולמקנהו עשה סוכות".

4 סדר זה נרמז בתלמוד הירושלמי בדברי האמורא רבי שמואל בר רב יצחק (מסכת תענית, פרק ד', הלכה ב): "אבות דרך הסב הן קבורין". ראו בהרחבה בקובץ "אורות המערה" באתר היישוב היהודי בחברון.